

Festuca macutrensis Zapał. **Kostrzewa makutrzańska**

Synonim: *Festuca ovina* L. subsp. *macutrensis* (Zapał.) Kozłowska

Rodzina: *Poaceae* (*Gramineae*) – wiechlinowate (trawy)

Status

Gatunek w Polsce zagrożony wyginięciem.

Uwagi taksonomiczne

Festuca macutrensis należy wraz z *F. trachyphylla* (Hack.) Krajina i *F. duvalii* (St. Yves) Stohr do grupy *Festuca ovina* L. serii *Trachyphyllae* M. Pawlus [Pawlus 1983 (1985)]. Gatunek został opisany przez Zapałowicza (1910) z Makutry koło Brodów na Podolu.

Rozmieszczenie geograficzne

Występuje w Europie Środkowej na nielicznych rozproszonych stanowiskach: w środkowych Niemczech, południowo-wschodniej Polsce, na Ukrainie oraz w Rosji [Pawlus 1983 (1985)]; Alekseev i in. 1991).

Występowanie w Polsce

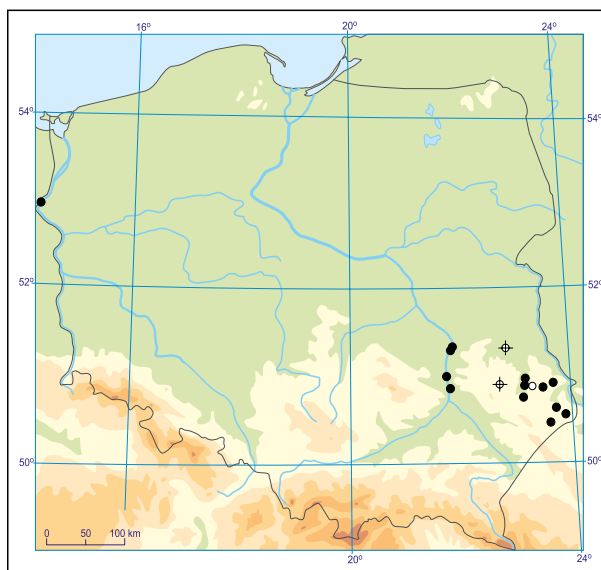
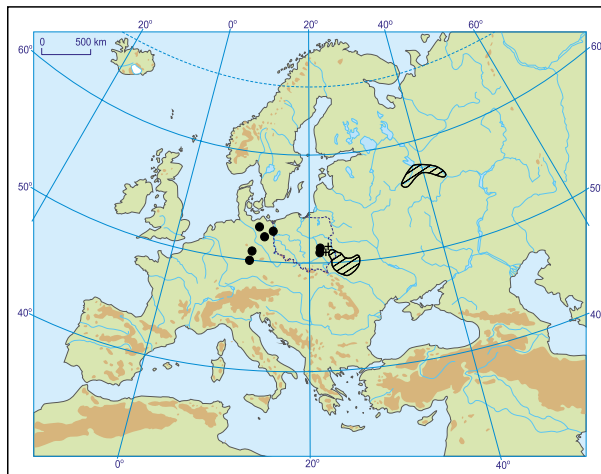
Zasięg kostrzewy makutrzańskiej w Polsce ogranicza się prawie wyłącznie do Wyżyny Lubelskiej i Wyżyny Wołyńskiej. Poza tym obszarem znane jest tylko jedno stanowisko leżące w Bielinku nad Odrą w północno-zachodniej Polsce (Konczak 1998). W głównym obszarze występowania odnaleziono ten gatunek na zboczach doliny Wisły w Opoce Dużej [Pawlus 1983 (1985)], Popowie koło Józefowa, w rezerwacie Skarpa Dobrska koło Kazimierza Dolnego i w Kazimierzu Dolnym (Kucharczyk 2001a). Zbierany był także w Dobużku koło Łaszczowa (okazy w LBL, lg. M. Kucharczyk w 2001 r.), Podhuszczce koło Skierbieszowa i na grodzisku w Posadowie koło Telatyna (okazy w LBL, lg. A. Cwener w 2013 r.), w Grabowcu i Gliniskach (M. Kucharczyk, dane npbl. z 2005 r.; okazy w LBL, lg. A. Wójcicka, A. Cwener w 2011 r.) oraz w Czumowie koło Hrubieszowa (Pawlus *l.c.*) i w Machnowie (H. Kucharczyk, dane npbl. z 2004 r.). Kostrzewa makutrzańska notowana była także na historycznych już stanowiskach w Łęcznej (Pawlus *l.c.*) i Rezerwie koło Wysokiego (okazy w LBL, lg. D. Fijałkowski w 1973 r.). Gatunek utrzymuje się także w Niedzieliskach koło Zamościa (okazy w LBL, lg. D. Fijałkowski 1959; Pawlus *l.c.*) i Hłowcu koło Skierbieszowa (Pawlus *l.c.*; okazy w LBL, lg. D. Fijałkowski w 1958 r.; Pawlus *l.c.*). Trudności w rozpoznaniu *Festuca macutrensis* sprawiają, że znajomość rozmieszczenia tego gatunku jest niewystarczająca.

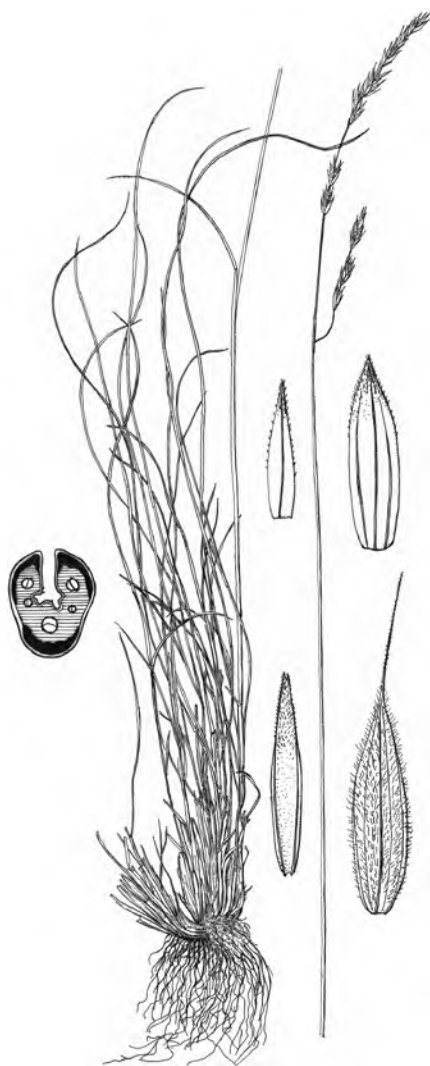
Siedliska i fitocenozy

Kostrzewa makutrzańska jest gatunkiem wybitnie ciepło- i światłolubnym, odpornym na suszę. Rośnie na stromych, suchych, nasłonecznionych zboczach dolin rzecznych i wąwozów, na glebach brunatnych wytworzonych z lessów, na płytkich rędzinach węglanowych lub glebach niecałkowitych wytworzonych z piasków podścielonych utworami węglanowymi. Wchodzi w skład luźnych muraw kserotermicznych z klasy *Festuco-Brometea: Sisymbrio-Stipetum capillatae*, *Koelerio-Festucetum sulcatae* i *Inuletum ensifoliae*; rośnie także w bardziej zwartych murawach z zespołu *Thalicthro-Salvietum pratensis* i w zbiorowisku *Brachypodium pinnatum – Teucrium chamaedrys* (Kucharczyk 2001a; A. Cwener, dane npbl. z 2011 r.).

Morfologia i biologia

Festuca macutrensis jest rośliną wieloletnią tworzącą gęste kępy. Żdźbło, z 1 lub 2 kolankami, dorasta do 50

cm wysokości. Liście pędów płonnych są szorstkie, sionozielone, o grubości od 0,3–0,6 mm, na przekroju poprzecznym owalne, z 5, rzadziej 7 nerwami, zimną odpadające od pochew. Sklerenchyma wzmacniająca liście rozmieszczona jest w postaci trzech narożnych pasm i zwykle kilku cieńszych pasm brzeżnych, bądź w postaci nierównomiernego pierścienia wokół blaszki. Wiecha ma 4,5–7 cm długości, oś i gałązki proste, szorstkie. Kłoski 3–4-kwiatowe, 5–6,5 mm długie, z woskowym nalotem. Oś kłoska i górne części plew są silnie kosmate. Plewka dolna, orzęsiona brzegiem i na grzbiecie, jest 5-nerwowa, kosmata zwłaszcza górą, zakończona ością o długości 2–4 mm [Pawlus 1983 (1985)]. Roślina kwit-

nie w maju i czerwcu; kwiaty otwierają się w godzinach popołudniowych (Tveetinova 1977).

Charakterystyka populacji

Populacje *Festuca macutrensis* są zwykle nieliczne i zajmują powierzchnię kilku metrów kwadratowych. Nieco większe są populacje w Popowie i Dobużku. Liczą one po kilkaset kęp na powierzchniach od 10 do 30 m². W bardziej zwartych murawach pojedyncze kępy rosną w rozproszeniu.

Zagrożenie i wskazania ochronne

Luźne murawy kserotermiczne, w których rośnie kostrzewa makutrzańska, ukształtowały się pod wpływem umiarkowanego wypasu i wypalania. Następujący na skutek zaniechania użytkowania wzrost zwarcia murawy i rozwój krzewów wpływa negatywnie na rozwój tego wybitnie światłożądnego gatunku. Takie przemiany były przyczyną wyginięcia populacji w Łęcznej i Rezerwie. Los innych populacji zależy od prowadzenia zabiegów ochronnych: wykaszania muraw lub umiarkowanego wypasu. Tego typu zabiegi zostały wykonane w rezerwacie Skarpa Dobrska i w Kazimierzu Dolnym, co zahamowało niekorzystne zmiany w fitocenozach (M. Kucharczyk, dane npbl. z 2010 r.). Powinny być także wykonane w Czumowie nad Bugiem. Niewielka populacja w Czajkach zagrożona jest także przez pozyskiwanie kredy (A. Cwener, dane npbl. z 2011 r.).

Marek Kucharczyk, Anna Cwener
i Halina Kucharczyk

Summary

Festuca macutrensis belongs to the group *Festuca ovina* L and to the serie *Trachyphyllae* M. Pawlus. In Poland its occurrence is limited to the Lublin Upland and the Volhynian Upland (SE Poland) and one locality on the Odra in NW Poland. *F. macutrensis* grows on dry, sunlit slopes, mostly on brown soils derived from less or on shallow rendzinas derived from carbonate rock. It is a component of xerothermic grasslands: *Sisymbrio-Stipetum capillatae*, *Koelerio-Festucetum sulcatae*, *Inuletum ensifoliae*, and rarely *Thalictro-Salvietum pratensis* and the community *Brachypodium pinnatum* – *Teucrium chamaedrys*. The populations of *F. macutrensis* are usually small; the largest ones comprise some hundred tussocks. The main threat to this species is cessation of the traditional management of grasslands (grazing), which results in the increased density of sward and invasion of shrubs. To maintain the existing localities of *F. macutrensis*, active conservation is needed.

